

Államtudományi tudori ítéletelés
a nemzeti jog köréből.

Írta:

Farkas Béla

A hadifogság kérdése a nemzetközi jogban.

A 2078

Forrásmunkák:

- 1.) Dr. Jók Albert: A nemzeti jog és a világháborn.
Samlmány. 1918. (Jogtudományi Közöny 53. évf.)
- 2.) Dr. Toghée Gyula: A háborn és a nemzeti jog.
(Debrecen, 1916.)
- 3.) Dr. Csarada Fános: A teljes nemzeti jog rendszere
(Budapest 1910.)
- 4.) Dr. Csarada Fános: A nemzeti jog története a
legrégibb időktől a westfali békeig. (Pest 1894.)
- 5.) Történeti könyvtár I. kötet. (A legrégibb koroktól
a népvándorlásig. Magyar faditása. Pest 1844.)
- 6.) Történeti könyvtár V. kötet (A francia forradalom
története (Ford. Gaál József. Pest 1845.)
- 7.) Hellák, vagyis Attila hun király birodalmi
székhelye. (Révész Imre. Tört. vizsgálata. Debrecen 1909.)
- 8.) Knapelwieser: Die Kämpfe Ungarns mit den
Osmanen bis zur Schlacht bei Mohács 1526.
(Wien 1895.)
- 9.) Fényes Elek: Az orosz-török háborn (Pest 1854.)
- 10.) Buzghara Károly: A román jog institutiói (Pest 1913.)

- 11.) Bárány Oszkár: A hadügy fejlődésének története
I-II. kötet. (Budapest 1895.)
- 12.) Ottó Sigmund: Árpádkori művelődésünk története. (Budapest 1881.)
- 13.) Áosty Sigmund: A tatárjárás története. (Bpest 1856.)
- 14.) Rüstow W.: Der Krieg in der Türkei 1875-76.
(Zürich 1877.)
- 15.) Curtius Ernő: A görögök története. (Ford. Fröhlich
Robert Bpest 1875.)
- 16.) Dr. Feindely István: A lovagi intézmény. (Bpest 1893.)
- 17.) Ribáry Ferenc: Sibirius kora. (Bpest 1876.)
- 18.) Lakat Gyula: An oxmán ualom története Európában. (Budapest 1877.)
- 19.) Goldwicher: An iszlám. (Bpest 1881.)
- 20.) Subányi János: An orosz-japán háború 1904-5.
(Kassa 1909.)
- 21.) Szolgalati szabályzat a magyar királyi honvédség
számarára. II. rész. (Bpest 1916.)

A hadifogság kérdésénél a nemzetközi jogba való beillesztésénél első feladat azoknak a különböző felfogásoknak megállapítása, melyeket a nemzetek a történelem során a háborút alkottak.

A nagy kérdések tömkelegében, melyek a háborúk színpadán bonyolódnak, szövődnek, szörmek vagy bukhatnak el, - csak egy epizód a hadifoglyok sorsa, - a nagy tragédiák szerencsétlen statisztái ők.

Félés volna azt vitatni, hogy a háborúk borzalmainak csökkenése a kultúra fejlődésével áll egyenes arányban. A művelt nemzetek háborúi nem mindig humanusabbak, mint a kevésbé művelteké.

Az ókori hindu vagy kínai csak vig-szükség esetén nyúl fegyverhez, harcra embességek. Maun törvénykönyve humanusabb hadviselési elveket vall, mint a középkori pápák.

harcjoga, mely csak ítő háborúkat ismer. Mennem enged meg a fűrészelt vagy mérgezett nyilak használatát, a magát kegyelemre megadó, alvó vagy felvértezett ellenség megölését, vagy pedig azt, aki egy harmadikkal harcol. Mennem harc-joga kegyelmet biztosít a sebesült vagy menekülő ellenségeknek, - azt megölni bectelen ségnek tartja.

A most lezajlott világháború - mérgező gáz - bombáival, lángszóróival, robbanó lövedékeivel, - melyben indokolt "stratégiai okokból" a magát megadni akaró ellenség legéppusztatása is, vajjon mennyire humanusabb az okot háborúval?

Vajjon nem tanulhatnánk-e egy kis humanizmust a barbár Mennemől korunk kultúrnemzetei?

Világos tehát, hogy a harcoló feleknek nem a kulturája, hanem mindenkorai erkölcsi felfogása az, mely mértéknek tekinthető a háborúk atrocitásait vagy humanus voltait illetően.

is áll a hadifogságra is.

Enként kínálkozik a kérdés: mi az oka hát, hogy míg az ókori vagy középkori háborúk foglyai rabszolgaságba estek vagy egyszerűen lemeszköl-
tették őket, ma ilyen borzasztó sors már nem vár
reájuk, ma már a foglyokat embereknek tekintik.

Egyszerű a felelet:

A háborút az ókorban és a középkorban nem a
nemzetek, hanem az egyének harcának tekintik,
ebből következik, hogy a hadifogoly a győztes harcoss
magántulajdona lesz, akivel jogilag bármit
tehet a győztes. Csak az újkorban kezd kibontakozni
az a felfogás, hogy a háború nem az egyesek,
hanem az állam egészének erőmértéke, ehhez
képest a hadifogoly nem a fogságbaejtő harcoss
magántulajdona, hanem a győztes államé, aki
hadifoglyai sorsa felett szabadon rendelkez-
hetik, őket gátlarabokként eladhatja, bármilyen
munkára foghatja, ellensége fogságába került
saját harcossaiért kicserélheti, váltságdíjért
vagy anélkül szabadon bocsáthatja.

Az államoknál hadifoglyaik sorsát illetőleg semmi-
féle nemzetközi megállapodás nem volt, álta-
lában nagy bánatát velük, mint közönséges
büntetettekkel. Az idők során főleg az a szokás
kezdett kialakulni, hogy a háború végén szel-
nek engedték őket. Aki akart, megtelepedett
ott, ahol hadifogoly volt, viszont haramehetett
ha kedve tartotta. / Rendesen hadifogolykise-
réssel csak az orosz-japán háborúban talál-
kozunk. /

Évvel később már el addig, míg addig fi-
nomult a nemzetek erkölcsi felfogása, hogy a
hadifoglyot nem tekintik többé közönséges go-
nostevőnek, hanem börtönügyi fogolynak,
levegőverett ellenségnek, akinek emberi bá-
ránságot illet.

Ezért jelent meglehetősen fontoságnak lejárni
a nemzetközi jogfejlődésben az 1864-iki I. és
1907-iki II. hágai konferenciák határozata:
hisz befoglalt elismerése a hadifogoly emberi
mivoltának. Határozta az annak a teherényes

hosszán utat végén, mely a római cirkuuszoktól a fogolytáborokig vezet.

Álljunk meg ennél a határkőnél, tekintünk vissza a befutott útra, - aztán olvassuk el a régi vésett felirást s végül gondolkozzunk azon, mit kellene még folytatónak felvésetni rá, - másszóval: tárgyaljunk három részre a kérdést s vizsgáljunk meg:

I., milyen volt a hadifogságig kérdése a háigari egyezményig,

II., milyen azóta, és végül

III., milyennek kellene lennie a jövőben.

I.

Vessünk egy futó pillantást a népek történetébe, s az ott elszórt adatokból igyekezzünk megválasolni a hadifogság kérdést, annak nemzetközi jog előtti állapotát.

Az emberiség őskorában lezajlott harcokban aligha lehetett szó a hadifogság kérdéséről. A fogságba került ellenfelek harcost egyezményen lemeztartottak mintán

a háborút alkotott felfogás teokratikus volt. Isteni akaratból tör ki a háború, isteni akarat az egyes népek legyőzése és kiirtása is. Ókori felfogás szerint minden nép csak önmagát ismeri el istentől valónak, - a többiek képviseltetése az istennek tetsző cselekedet. Az egyiptomiak Osirisnek, a zsidók Jehováknak áldoztak fel hadifoglyukat.

A görög hőskorban igazságot nem ismernek. Ezen idők kegyetlen erkölcsét Achilles hőstettereit megéneklésében vesetheti Homéros. A legyőzött ellenség megölése dicsőséges tett, mivel férfiai erő és kemény szív kell hozzá, mely két tulajdonság legjelesebb erenye a hőskor harcának. Bátor ellenséget megölni dicsőre váltja a dalaának, gyóráit, kegyelemet könyörgő lemeszkölni az isteni parancs teljesítése.

Az ókori görög felfogás is teokratikus. A görögök éppen úgy mint a többi ókori.

nép csupán magát tekinti „isteni nép”-nek, ki oly magasan áll a barbar népek föött, mint az állatok föött az ember. Barbar foglyát állati sorsa tartozásának tekinti s chelepest bánik is vele. A fogoly sorsa legyőzött kezében volt, aki megölhette, eladhatta vagy elajándékozhatta, - szabadon is bocsáthatta, rendszeren váltásigdig ellenében. Később szokásbajlott a görögöknek foglyaikat alacsony, rabzolga-munkára fogni, bányákban dolgoztatni stb. Ez a gyakorlat azonban csak barbar foglyokkal szemben állott fel. Görög községek egymás elleni háborúiban hadifogoly nem volt, - ezek vilóháborúk voltak.

A rómaiaknál az első századokban alig volt szokás a hadifoglyok leölése. Kelet a háborús zsákmány egy részének - tehát dolognak - tekintik, kiknek sorsa felett a hadvezér dönt. A veres vagy kiűzés foglyait ellenséges fözsigba került, római

hanasokkal, vagy valtsaigój fejeben szabadon
bocsátotta. Aki nem csorított vagy aki nem vál-
fott foglyok az állam rabzolgái lettek,
(servi publici) kit rendszeren pályákon vagy
bányákban végezték rabzolga munkát. Ko-
kás volt a hadifoglyokat az államkincstár
javarára egyeseknek is eladni, (sub corona ven-
dere) az esetben a vevő rabzolgái lettek.

Tisztultabb, fejlettebb értelműre vall a ha-
difoglyokkal szemben kialakult későbbi felfogás,
mely szerint személyes szabadságát kegyelem-
ből visszaadják, csak civitasát semmisítik
meg, miáltal ezek dediticii lettek. Az ar-
ban kivételes eset csak akkor nyert alkal-
mazást, ha az államérdek, salus rei publicae
is így kívánta.

Enthentes, és a hadifoglyok jogi helyre-
tése néző pontjainál álló felfogás az,
melyet a rómaiak ellenséges fogságba ke-
sült saját polgáraitról alkottak.

A felfogás ellenségnéki tekinteti a fogcsigba került római polgárt, ki a fogcsigba vitás lényge által elveszté összes polgárjogait, emberi jellegét, és rabszolgaivá lesz. Fogási-gondolkodás szerint teljesen irthetetlen ez.

Leírja az, hogy a hadifogcsig a római polgárra nézve capitis deminutiót jelent, azonban ha fogcsigból visszatért a polgár, a postliminii esete állott be, az előbbi caput ismét felelő, a volt hadifogoly visszanyeri régi jogi helyzetét, államának újra civis, csalódjának ismét paterfamiliasa vagy filiusfamiliasa lesz.

A rómaiak fogcsigába került hadifoglyok sorsát illetőleg a császárság korában tetemes rosszabbodás következett be. A foglyok vadállatokhoz társulva kisérik az imperator diadal-kocsiját, - a győzelmi ünnep egyik részét képezi a foglyoknak Mars hártelére történő tömeges lemészárlása. A későbbi korban pe-

dig a megbecstelenítések kalváriáján keresztül
a cirulus poronyjára kerülnek a foglyok,
hol mint gladiátorok ölik le egymást az
„isteni” nép szórakoztatására.

É borzalmak a római császárság korának
jeslett erkölcsi felfogásaiban leltek magyaráza-
tukat; az erkölcstelenség tombolása a kegyet-
lenségek és a vér szemléletében nyar kieli-
gültést, vadállatok oditása, fegyvercsatlogás és
halábrakínzott emberek hörgése nyújt a nép-
nek isteni gyönyört. Irgalom, kegyelem foglyok-
kal szemben ismeretlenek.

Az ókori népek sorában kifarakva emli-
tem utoljára a hindukat és kínaiakat
kiknek erkölcsi felfogása az ókor vérengző
szellemétől eltérőleg emberséges. Menn tör-
vénykönyve egy oázis az ókor vértengerében,
mely mésterkebbelennül, ösatónszerűleg terjeszti
ki a humanizmust a hadifoglyokra is.

Az ókori hindu és kínai felfogásban

teokratikus, mégsem tekintti a háborút isteniletnek; idegen népeket a „sötétség fiait”, tőlük távol kell maguktól tartani, nehogy megfertőztessék a „világosság és bölcsesség hazáját”. E felfogás tükrözi Mann törvénykönyvét.

A hindunál és kínaiak háború ehhez képest csak védelmi háború, az ellenségrek nem kipusztítása, csak elkergetése a cél. A fogságba kerültek ellenségeket lenyirják a háját, hogy megszegyiltsék, de meghagyják az életét.

Összehasonlítva a Mann felfogását az ókor többi népeivel bebizonyítva látom, hogy nem a kultúra gyümölcse a humanizmus, de gyökei a lelkek mélyén, a népet erkölcsi érintetében keresendő. Főlegesen volna vitatni, hogy a hindunak vagy ókori kínaiak műveltsége magasabb színvonalon állott volna, mint a klasszikus görögöké vagy rómaiaké, de hogy erkölcsi felfogásunk tisztább és tökéletesebb volt amazokénál, törvényeik is szokásaik szellemét igazolja.

A köréptör elejét, a népvándorlások korát a har-
cias szellem uralja. É népek asszonyai is har-
cosok, kik férjüket oldalán küzdenek, - isteneik
is harcos istenek, - a túlvilági élet is a harc-
ban elcsúszhat, nyugt másoknál több gyönyörű-
séget. É kor erénye a bátorság, büne a gyá-
vaság, joga a fegyver.

Ilyen felfogás mellett a hadifogoly soha csak
a halál lehet.

A népvándorlás germán törzsei templomaikban
mészavölgyekbe foglyokat istenük - Odin - fal-
ványa előtt s azok vérével hintik be az állo-
matnál résztvevő harcosokat.

Nagy általánossággal ez volt a szokás e kor-
ban a többi népeknél is. Hadifoglyát őseink
felfogása az volt, hogy kinek - kinek annyi
szolgája lesz a túlvilágon, ahány ellenséget
megöl. É nemcsak a harcos ellenőgre, de
a hadifoglyokra is vonatkozott.

Később, - különösen mikor a folytonos hada-

korában számuk megfogyatkozott, politikai számításból nem ölték le foglyaikat, hanem munkára fogták őket, - előbb pártotokodásra, majd államháztartásuk után földművelésre is. Főként a foglyokat tekinthetők a jobbágyok őseinek.

A keresztény vallás enyhítőleg hatott a népvándorlás korának vérengző harcjogára, de később, különösen a XI.-t is követelő számadatokban részint a pogányok és eretneknek ki-
pusztítása részint a pápai hatalom megszilárdítása céljából éppen a keresztény egyház hídeli ar-
istokabornulat s alkotja meg ezáltal a kegyetlen
pápai harcjogot. Ennek vesérelve hogy a hitetlen
vagy megter, vagy meghal.

Körbevetve összehasonlításilegsen megemlítem
az iszlám felfogását, mely szerint, "a fogoly ha Moha-
med hitére tér, szabaddá lesz, mint Mohamed
többi győzelmére, - aki nem tér meg a proféta
szavát, szolgaságban éljen." "A hadifoglyokat
leölése még retorsióképen sem szorítás.

De a pogány elő inkább mondható kereszténynek, mint a térítő pápák. hitetlen vért szomjasó harcoga.

A pápai harcog a lovagi intézmény szellemét mecskélő hatása alatt keisebb odafejlődött, hogy nem tartotta feltétlenül szigorúsnak a hitetlen hadifoglyok legyilkolását, - megengedte, hogy azok gályarabokká lehetnek s ezzel egyszerre mint erős impulzust adott a rabzolga - keresztelkedem kifejlődésére.

Középkori keresztény nemzetek más keresztény nemzet elleni háború epoly kegyetlenek, mint a pogányok ellen viselt háborúk, melyre egyetként a külső kor hatalmi versengése is magyarázatot nyújt a pápai harcog vérengző szellemének általános szokásai fajulás-a mellett.

Haogy vonatkozásban vizsgálva a hadifoglyok helyzetéről alkotott középkori keresztény felfogást megállapítható, hogy az igen kegyetlen volt, melynek szigorúságán csak egyes hadvesek

felülemelkedett gondolkodása, emberséges szíve enyhített. De az enyhülés is csak annyiban mutatkozott, hogy a fogoly sorsa nem habál, hanem szolgálata lett.

A lovagi intézmény kifejlődése jelent általánosabb értelemben járulást a hadifogság kérdésében, mintán a lovagok főereinge a bátorság mellett a könyörületesség is.

Guesclien megtiltja a foglyok leölését, „mert a hőiesen harcoló ellenség kötelességét teljesíti, amient dicsőítet érdemel, nem pedig halált.”

A lovagi jelfogás szerint a hadifogoly a győztes katoná magántulajdona, ki azt szabadon is bocsáthatja — rendszerint váltságdíj fejében. A francia és angol királyoknak joguk volt a foglyokat az egyes lovagoktól megváltani, s exceciben azok sorsa fölött a király rendelkezett. Ettőlfogva általános szokás lett a hadifoglyoknak váltságdíjért való szabadon-

borsátása. Ha a fogoly váltóáldiját másként
meg nem szereshette, becsületesóra hazaengedték
arra, hogy váltóáldiját egy meghatározott
időn belül fizesse meg. Ha váltóáldiját rendszer
időre előteremtési nem tudta, köteles volt fog-
sáigába visszatérni. Ez a szokás esős katar-
sal volt a hadifoglyokkal való emberiségessé
bánásmód kifejlődésére. Kecsekkel és híresebb
lovagokkal a fogságban rangjuknak meg-
felelően volt szokás bánni.

Ezen általános szokás alól azonban száma-
talan volt a kivétel is.

Hódító Vilmos válogatott királyok között
gyilkoltatja le hadifoglyait, Vilmos fia Rufus
foglyainak kezét, lábát vágatja le, Erik dán
király Magnus norvég királyt a fogságban
kihérleltette, Markwald foglyait élve temettette
el. Ilyen is lesz hasonló példátokat örön-
száma ont a középkor bizonyosságul annak,
hogy a hadifoglyok sorsát illetőleg az egyesek

és korok felfogása volt mindig az irányadó.

A hadifogság kérdése névbe lényeges módosulásokat az utokban is alig találunk legfeljebb csak azt, hogy a középkor végén kialakult börtön a kicserélést, helyesebben szabadonbocsátást illetőleg állandósultnak tekinthető és a hadifoglyok kivégzése ritkábban fordul elő, de még mindig rabzolgasors az oszállyasúknak, alantás munkát végeznek, gályáikra kerülnek.

Csak az utkor végén, egyes népek fejlett erkölcsi felfogása hat mérséklőleg súlyos helyzetűek enyhítésére. Az orosz-török háború hadifoglyainak ügyében Anglia és Franciaország közbe lépése jelent némi javulást, de még mindennél nagy keselük őket mint büntetéseket. Egyes államok seigorn öirel alatt tartják foglyaikat, mások munkára fogják. Ez utóbbi már tetemes javulást jelent a hadifoglyok helyzetében. Ez azonban erkölcsi okok mellett főleg gazdasági tényezőkben kell magyaráz-

kát. Az államnak ugyanis nem érdeke többé elpusztítani a foglyokat, - mint a teokratikus felfogás lívei tették, - mert tisztában vannak a háború gazdasági céljaival is.

A fogoly a háború alatt jó munkacsoport - többi - kevésbé betölti azt a munkakört, melyből az állam polgárait hadba szólította. A győzelem a győztes állam javára leg-
többször területnagyságát is jelent, újabb teret a telepítésre, melyre a hadifogoly alkalmasnak mutatkozik. De vesztett há-
ború esetén is számbajövő kérdés, hogy hánt az állam hadifoglyával, - e kérdés a vesztés felre kényszerített béké súlyosabb vagy enyhébb voltát illetőleg ha nem is döntő, de befolyásoló hatással bír.

Az elmondottakból kitűnik, hogy a háború eredmény előtt a pusztító szökés variálja a hadifoglyok helyzetét rosszabbra vagy türethetőbbre, a szökés pedig a min-

denkori erkölcsi felfogásból fakad. Az erkölcsök súlyedése. durva, kegyetlen szokásokban nyilvánul meg, - hisztia, tökéletes erkölcs gyümölcse az emberszeretet, a humanizmus.

II.

Különböző népek különböző időbeni erkölcsi felfogásának felszínvonala egy olyan hullámvonalnak tekinthető, mely nagyjában a hadifogság kérdésének útját is jelzi a történelemben. E hullámvonal legmagasabb pontjainál összegyűjtött erkölcsi tényezők képezik a hágari egyezmény alapját, ezeken épültek fel azok a mérhetetlen fontosságú elvek, melyeknek jelentősége teljes nagyságában főleg a most lerajzolt világ háborúiban mutatkozott ki.

A hágari decretum domborítja ki azt a mai világban ismert de részleteiben alig respektált elvet, hogy a háború az államok és nem az egyének örömkörzése, ez pedig a hadifogság kérdése szempontjából aligga nem hang-

sulyosható fontossággal, bír. & felfogás szerint a hadifogoly nem egyes felelőtlen személyek magántulajdoná többé, hanem az ellenséges állam foglya, aki az is felelős is. & felelősséget köti az állam kezét hadifoglyával szemben, — ennek negligálása repressáliákban is betekintendő honai meg fanyar gyümölcseit.

Ha meg is tépázták itt - ott az háigai egyezményt, ha tud is néktek egyes pontjain egyes államok, vereselve, — hogy a hadifogoly nem rabszolga, nem büntetles többé, mint a régebbi felfogások szerint, hanem ember, aki csak az államérdek, az ellenség vezénnyel gyöngítés szempontjából tekintendő fogolynak, — magában is elegendő arra, hogy a nemzetközi jogfejlődés egyik legsebb vívmányainak tekintsünk.

A háigai határozat hadifoglyokra vonatkozó egyes tételcineit bírálatait, — helyesebben azoknál a különbségeknél nagy vonásokkal való megválasztását, melyek a papírra

vetett elvek, és azok gyakorlati kivitele között mutatkoznak, annyiban tartom feladatomnak, amennyiben azok módosítására illetve kiegészítésére dolgozatom végén néhány proposíciót teszek.

Itt azonban mellékvágányra tértek s az oroszországi hadifogság nézőpontjából veszem vizsgálat alá a kérdést, hogy háromezer oroszországi fogságom alatt szerzett személyes tapasztalataimat is felhasználhassam. Azt hiszem azonban, hogy a hadifogság kérdését illetőleg lényeges különbségek a világháborút vívó többi államokban sem igen voltak s ezek speciális nézőpontom általánosnak is tekinthető.

a.) A házári egyezmény szerint: „a hadviselő államnak jogában áll becsüdtetésre, vagy arra az ígérettel, hogy a fennforgó háborúban többi részt venni nem fog, a hadifoglyot szabadon bocsátani. Az ekkép szabadon bocsátottmanc kötelessége adott szavát hűségesen megtartani. Házári állama nem követelhet tőle olyan

szolgálatot, mely adott szárnak megszerzését von-
ná maga után."

Ezzel szembeállítva a magyar, osztrák és biro-
dalmi német hadseregek szolgálati szabályzata-
nak hadifogságra vonatkozó rendelkezését, mely
világosan kimondja, hogy a hadifogoly az el-
lenséges államnak becsületszárával semmire sem
adhatja, - a hágai gyermekünk idekelt pontja-
nak semmi gyakorlati jelentőségét nem látom.
Becsületszót nem kérték, nem ontak.

De ha föltessük is, hogy a hágai gyer-
mék a pontja gyakorlatában alkalmassáit nyert
volna, vajjon nem is hadifogság lett volna - e
legalkalmasabb mód a harcívai szolgálat alatti
kibuvára? Szemintalan alkalma nyílt a ka-
tonának arra, hogy könnyű szerrel hadifog-
ságba kerüljön - anélkül, hogy az önkéntes
megadás ajánujába esnék - ahonnan az
ellenségnél adott becsületszóra harajuthat,
becsületszárának megszerzését hazai állama

sem követelheti, s így a sok hadifogoly a maga részéről befejezte a háborút.

A hadifogóság bosszalmairól, megsemmisítéskéről, „szibéria ömbánydíjáról” a katonák között mesterségesen terjesztett hírek, de még az a tudat, hogy fogorágba jntása által esetleg évekre elszakad családjától, szeretteitől, már nem bírhattak elég csábító erővel arra, hogy a katona önként megadja magát, — bár ezek dacára is számtalan az önkéntes fogorágba szökések esete. De ha az ellenséggnek adott becsületrő tiltást nyújtana arra, hogy a fogoly hamarosan hazakerülhet s állama sem keingyszerítheti többé harctériszolgálatra, olyan válságos esetekben, amikor a katona a veszélyes menekülés is a kevésbbé veszélyes fogorágba jntás között választhatott, — az utóbbi választotta volna, holott a kemény hadifogoly sors is szeretteitől való elszakítottasának tudata legtöbb esetben arra indította a katonát, hogy tüixön - vrien meneküljön a fog-

ságból. Ezenkívül az önkéntes fogságba szökések száma is tetemesen hátrányozódott volna, melyet a legszigorúbb hadiintézkedések sem bírtak volna csökkenteni.

b.) "A hadifoglyok nem szállíthatók el büntetőgyarmatokba, a deportált gonosztevőknek szánt helyekre - Szibériába vagy Szedoniába stb."

Ezzel szemben Szibériába volt deportálva a legtöbb hadifogoly.

c.) "A hadifoglyokat szabad nyilvános munkákra is alkalmazni, de nem szabad a munkáknak túlságosan nehéznek, erőfeszítőnek vagy becsületlenítőnek lenni, vagy pedig akár milyen összefüggésben állni a hadi műveletekkel." -

Ezzel szemben a Múrmán vasutak építéséhez ezerszámra szállították a hadifoglyokat, akik ott a nehéz munka, rossz ellátás és egészségtelen klíma következtében tömegesen pusztultak el, úgy, hogy a magyar, osztrák, ~~magyar~~

~~szökési~~ német és több államoknál a dán és
svéd követsek útján gyakorolt erőyes diplomáciai
körbelépés vált sikereséssé, hogy a vasút építési-
nél ne alkalmazzon az orosz állam hadifoglyo-
kat. A Murman vidék fogolytemeinek több ezer
sirdombja dokumentálja a háigai egyezmény furva
megsejtését, - nem is említve, hogy a Futilow művek
lőszergyártásban, valamint bányákban és a front
mögött, hadműveletekkel szorosan összefüggő mun-
kákra is alkalmazták a hadifoglyokat.

d.) - A szökési kísérlet szigorú büntetésnek van alá-
vetve. -" folyt.

Szibéria egyik legrővidebb vidékein Jakutskban
büntetőtábort rendeztek be szökési kísérletet elkövetők
deportálására. A rossz ellátás és türelhetetlen hideg
következtében tömegesen pusztultak ott a foglyok,
mire az orosz állam a tábor a németek~~nek~~ orosz
hadifoglyokkal szemben gyakorolt represszáinak
hatása alatt 1916 elején feloszlatta, ettől fogva
a szökési kísérleteket közönséges fegyverrel bün-
tette, ami aligha felel meg a háigai egyezmény

intencióinak.

A szolgálati szabályzat kötelességeit teszi a fogdáigba került katonáknak, hogy a szökésre minden künál -
közé alkalmat ragadjon meg. Ha tehát a szökés
a katonai szolgálattal járó kötelességek egy részét
képezi, a hadifogoly a szökés kísérlésével nem követ
el büntetést, azert fegyverrel nem büntethető,
legfeljebb fegyelmileg fenyíthető.

2.) A állam köteles a hadifoglyokat
megfelelő ellátásban részesíteni." -

Itt szabályozható a hadifoglyok élelmezésének
miserabilis volta, melynek következménye sok-
helyütt az éhínség járványoszerű pusztítása
lett, - megunkább az egészségtelen földbarakok,
a különböző járványok melegágyai, hol szá-
zával szuffokáltak össze a hadifoglyokat. Nem
csak, hogy az epidémiák olyan viási
arányra pusztitást vittek véghez az egyes
szerbiai táborokban. Novonikolajevsk és
Itraznojarsk fogolytáborai a házi egyez-

mely megsejtésének hosszú időn át tartani látszik.

f.) Nem lényegtelen a sebesült hadifoglyokkal való bánásmód kérdésének megemlékezése sem. Orvos-
ország kórház és orvoshiánya ad humanismus szem-
pontjából el nem fogadható magyarázatot arra,
hogy például szántalan esetben amputációig
vígázták a sebesült hadifoglyon, bár arra szükség
nem lett volna, ha elegendő kórház, gyógy-
szerek és orvosok lettek volna. Olyan komplikált sebe-
sülés esetén, hol esetleg hosszú és gondos kezelés
megmenthette volna a sebesült fogoly végtagját,
sok esetben inkább választotta az orvos az amputáló
műtétet, mint a költségesebb, hosszadalmasabb
mindennapi kezelést. Kevésbé bírtak a munkát
mint az orvosságot és - csak egy hadifoglyóról
volt szó.

Izraeli tudás hiányával sokszor együtt járt a
lelkisimultság hiánya is.

A kulai katonai kórházban, melynek rendszer-
telen kezelésműködéséről személyesen volt alkalmam
meggyőződni, - külvették egy hadifogoly orvosost,

- polgári életben leendő orvostanprofesszor - aki meg-
botránkozva nyilatkozott a szükségletlen, tömeg-
amputációk ellen, s ezért ahelyett, hogy fogoly-
társai gyógykezelését biztosít volna rá, az ir-
kultói foglyakba került. Ezer minden kommentár
fölösleges.

A háigai dekretum jótett, és bírálatnál ki-
sért tételein kívül több - kevesebb sérelmet szem-
vedett a többi pontok is, de ez csak amellől
bizonyít, hogy a nemzeti jogfejlődés a fiatal
hajtása még nem bírhatta ki egy ölesztendő
világháború viharát, de korántsem jelenti azt,
hogy a háigai egyezmény a gyakorlatban
feleslegesen volt, rossznak bizonyult. Már az a
puszta tudat, hogy ilyen egyezmény van, s en-
nek megőrzéséért a hadviselő államok egy-
kor felelni tartoznak, mindegyesre morálko-
zó hatással volt a hadifoglyokkal szembeni bá-
ránságok tekintetében is.

Ha a világháború hadifoglya összehasonlítva
helyzetét akkori és középkori háigai sorával,

csak hatalával gondolhat a házái egytermékre, mely meglepésszerű szörnyekkel is videlmezt nyújt neki; - mert annak ismeretével, hogy a hadifogoly nem büntetett, hanem biztonságig fogoly, nagyjában minden hadviselő állam respektálta, de az elő gyakorlati kivételben még sok a korrigálni való.

III.

Ugyan az is legfontosabb módosításnak tartanám azt, hogy a hadifoglyokat ne az ellenséges állam területén, hanem semleges országokban, esetleg azok gyarmataiban internálják. Egy egyrészt a hadifoglyok nem volna-
nak állami bűnbakok, a balsikerrel miatt elkeseredett államnak; - /: ha győzelmes volt az oroszoknál, több eléléniszet kapott a fogolytársa, - ha vereséget szenvedett, elvonta még a kegyelmet is. A birodalmi német foglyok államián kisebb kenyéradagot kaptak mint a többiek, mert haragnak látszottak. stb.)

máriszt ellátásuk is kedvezőbb lehetne, mintain
a foglyotáborokban saját kórházakból alakított
bizottságok intéseknél az ellátás ügyét, kité
államokkal közvetlen összeköttetésben állandó
nak. Ilyen bizottság kérelhetné a foglyok
magánpostaküldeményeinek ügyét is. A város-
tervezési intézmény is erősen lehetne kritizálható!

Ugyanígy kellene szervezni a foglyotábo-
rakban egészségügyi bizottságokat káros orvoslakból
és gyógyszeresekből a kórházi ügyek ellátására.
Hasonló orvos több létkiszármazással állandó el az
újait a kitérő ragályos betegségeknek, mint
az ellenesges állam orvosai, kité gyógyszer-
hiányra hivatkosra készített kitéssel neitán,
hogyan pusztulnak tömegesen a foglyok
plb. egy tifusziárványban, nem szólva azok-
ról a táborokról, amelyekben orvos egyáltalán
nem volt.

Ilyen egészségügyi bizottságokba semleges
államok orvosai és gyógyszeresek is bevonha-
tók volna.

A hágai egyezmény érteti azt a körzet, hogy a hadifoglyokrak kölcsönös kivételése kartellek alapján a háboru alatt is eszközölhető volna. (Kötelezatkra vonatkozólag ilyen kivételések az orosz-japán háboruban s a mostani háborúban is voltak.)

Unck az elvnek gyakorlati kivételével egészseges hadifoglyokkal szemben is nagy jelenlőségű volna.

Söbbszentűs hadifogoly élet megötlő-ax idegetek. A fogolytáborok (katonák s kistiek) fegyveressén jellege, a szigorú őrsét, a családja, szerettei ntáim köpöngés sok esetben kergette örülete, ragadka szökei vagy nyugtassági kivételre a karajától messzeszaktolt katonát.

De ha semleges állam területén alkelyest táborokból, semleges államipolgároktól álló bizottságok turnusoként kivételnek a ri-gebbi foglyokat, (pl. i vagy i évi fogsaig ntáim)

a fogolyélet, a testet, lelket romboló hatásai meg-
előzhetőek volna, ha a szökeés kérdése is tárgy-
talanná válna. Minden hadifogoly megvárna
türelmesen, míg eljön kísérletének ideje,
nem kockáztatná pénzét, életét egy esetleg si-
kertelen szökeés kísérletével, melyre fogvaigazolá-
sának bizonytalansága, a sokszor túrhetetlen
ellátás és az a körülmény kegyesíti, hogy
hozzátartozóiról évekig hírt sem hall, vala-
mint az aggodalom, hogy betegségbe esik
és gyógykezelés hiányában kórházától messze
pusztul el.

A hadifogolyoknak túlnyomórészt nem-
szerezés kísérlete a hadviselő államokra nézve
kevésbé fontos volna tekintetben is, hogy hosszú
háborúkban nem volna az kegyetlennek a
népfelkelés kórházainak kitolásával csak-
nem egész emberanyagukat fegyverbe
állítani. Egy új fennálló munka sem állna
meg annyira, mint azáltal, hogy majdnem

minden
 munkaképes férfi katonáskodni kénytelen.

Igazságtalannak látszik nagyon, hogy a hadifogorág szervezési után újra karakterre kerüljön a karakter katoná, de vajjon mennyivel igazságosabb az, hogy valaki a külső védelemigényét vagy testi alkalmatlanságánál fogva a kórházba vagy szolgálati kötelezettség keltatásán kívül vagy belül kerül-e?

Ha a hadifoglyokat, - különösen a régebbieket - megkezdették volna, mit választanának inkább: a további fogorágban maradást vagy a karakteri szolgálatot, 80%-a ~~az~~ az utóbbi mellett döntött volna.

Különlöcsével, nyomortanyáival, epidémiáival a fogorág sem sokkal csábítóbb helyet a katonára mint a karakter, honnan szabadságot kaphat, sebesülten vagy betegén kasszerűlhet, míg az elcsigázott, beteg fogoly hiányos kezelés mellett legfeljebb a fogolytermelőbe jut.

Állításom mellett bizonyít az a tény is, hogy amikor az orosz forradalom kitörése után a káros viszonyok között lehetőségesebbé vált a szökés, akinek csak módjában állott, megpróbáltozott vele, pedig tudta, hogy rövidesen újra harcra kerül.

Az sem kétszós fel, hogy a reménytelen kicserélt fogoly, mintán otthonában magát kipszente, - ha ismét harcra kerül, az első kényszerítő alkalmat felhasználja újra fogásigba megy. Aki egyszer megkötöztet a fogásig kényeztet, nem óhajtja azt újra rögzítkalni.

A hadifoglyoknak semleges állam területére történő internálása nagy jelentőségű volna tekintetben is, hogy az ellenséges államok nem használhatják fel foglyokat saját politikai céljakra.

Mikor Lenin a Kereuski kerékből kicseravanta oroszország kormányindját, a hadi-

foglyokat állította sorompóba maga körül, - jö-
reist ezekből szervezte meg a nemzetközi vö-
rös hadsereget. Bátran állítható, hogy magyar,
oszták és birodalmi német hadifoglyok alapoz-
ták meg Grosszorgában a bolsevizmus uralmát.
A népbülső, a nyomor laktotta a meggyötört ha-
difoglyokat a vörös lobogó alá, mely gondban
éltelet kesegtetta őket. Megmítelyesett lelkiük-
ben, haradjukba is elhozták a világfelfogató
bolsevizmus bacilusát, melynek végzetes ha-
tása ma szemünk előtt játszódott le.

* *
*

Összegezve az elmondottakat látni, hogy
a hágai egysejű a nemzetközi fejlődés
egyike főállomása, - a hadifogság kezdése
viszonylagos utat tett meg, míg idáig
jutott.

A világban megmutatta, hogy nem elég
szilárd alapokra építeni azok a spanyolok,
melyek ettől az állomástól a jövőbe futni
voltak hivatva.

A hágai egyesmény nagyszemű eszméinek
birtosabb alapokra való lerakása és új
szingárok kiegészítése lenne a befejezés utáni
nemzetközi konferenciának első, legfontosabb
feladata. Azonban a restaurációhoz szükséges
kövek az államok erkölcsi erejéből kell
hogy kibristályosodjanak.

A jövőnek az eddigiekénél nagyobb, növekvő
fundamentumkövekre van szüksége, hogy az
eréken fölépítendő új egyesményt ne bírja
megrongálni újabb világháború forgószelle.

A világbéke eszméje több utópia maradt,
s ezért a hadifogvaq kérdése a nemzetközi
jognak mindentek egyike legfontosabb kei-
vése lesz.